

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

Imprevisieleer anno 2023

Britt Weyts

Gewoon Hoogleraar

Voorzitter ALLIC

Advocaat Verbist & Vanlerberghe Omega Law

Programma

1. Inleiding: keuze en drijfveren van de wetgever
2. De contractspartijen blijven aan zet
3. Belang en toepassingsvoorwaarden
4. Besluit

Art. 5.74 BW Verandering van omstandigheden

Elke partij moet haar verbintenissen nakomen, ook al zou de uitvoering ervan meer bezwarend geworden zijn ofwel doordat de kostprijs van de uitvoering is gestegen, ofwel doordat de waarde van de tegenprestatie is verminderd. De schuldenaar kan evenwel aan de schuldeiser vragen om het contract opnieuw te onderhandelen met het oog op de aanpassing of beëindiging ervan indien aan de volgende vereisten is voldaan:

1° een verandering van omstandigheden maakt de uitvoering van het contract buitensporig bezwarend, dermate dat de uitvoering ervan redelijkerwijze niet langer kan worden geëist;

2° die verandering onvoorzienbaar was bij de contractsluiting;

3° die verandering is ontoerekenbaar in de zin van artikel 5.225 aan de schuldenaar;

4° de schuldenaar dit risico niet voor zijn rekening heeft genomen; en

5° de wet noch het contract die mogelijkheid uitsluiten.

De partijen blijven hun verbintenissen nakomen in de loop van de heronderhandelingen.

Bij afwijzing of mislukking van de heronderhandelingen binnen een redelijke termijn, kan de rechter, op verzoek van één van de partijen, ofwel het contract aanpassen om het in overeenstemming te brengen met hetgeen de partijen redelijkerwijze zouden zijn overeengekomen op het tijdstip van de contractsluiting indien zij rekening hadden gehouden met de verandering van omstandigheden, ofwel het contract geheel of gedeeltelijk beëindigen op een datum die niet mag voorafgaan aan de verandering van omstandigheden en volgens de nadere regels die de rechter vaststelt. De vordering wordt ingesteld en behandeld zoals in kort geding.

1. Inleiding: keuze en drijfveren van de wetgever

- Eén van de grootste **nieuwigheden** in Boek 5 BW
- Nieuwe terminologie
- Art. 5.74 BW: “wijziging van omstandigheden”
- Talrijke voorbeelden:
  - oorlog
  - natuurramp
  - grondstoffenschaarste
  - terroristische aanval
  - pandemie
  - Brexit
  - ...

■ **Drijfveren:**

- Rechtsvergelijkend argument/ nood aan moderner wetboek
- Nood aan rechtszekerheid, nu het Hof van Cassatie evolueert in de richting van de aanvaarding van de imprevisieer
  - Kritiek: is dit zo?
  - Cass. lijkt toch vast te houden aan bindende kracht overeenkomst (behoudens aanvaarding bij Weens Koopverdrag), nu onder oud BW wetgever enkel overmacht erkent
- Kadert in algemene doelstelling van Boek 5 BW: ruimere taak voor feitenrechter om contractuele onevenwicht te herstellen

2. De contractspartijen blijven aan zet, behoudens RMB en de leer van de onvoorziene moeilijkheden

▪ Regeling van aanvullend recht

- Leidt nieuwe regeling tot meer rechtszekerheid?
  - De Potter de ten Broek: niet per definitie, nu quasi unanieme afwijzing onder oude recht ook rechtszekerheid creëert
  - Kritiek: inderdaad geen toepassing imprevisieel door Cass, maar creatieve oplossingen in de rechtspraak (ruime toepassing overmacht, toch toepassing imprevisieel, ...)
- Overmachts- en imprevisieclausules reeds gangbaar onder oud recht
- Voor vele contractuele relaties zal de contractuele regeling determinerend blijven

■ Rechtsmisbruik

- Toelichting: contractuele vrijheid geldt onder voorbehoud van RMB van een partij die het beding waarin afgeweken wordt van de regeling, wil inroepen

- RMB: art. 1.10 BW:

“Niemand mag misbruik maken van zijn recht.

Wie zijn recht uitoefent op een wijze die kennelijk de grenzen te buiten gaat van de normale uitoefening van dat recht door een voorzichtig en redelijk persoon in dezelfde omstandigheden geplaatst, maakt misbruik van zijn recht.

De sanctie voor een dergelijk misbruik bestaat in de matiging van het recht tot zijn normale rechtsuitoefening, onverminderd het herstel van de schade die het misbruik heeft berokkend.”

- Contractuele regeling kan worden getoetst aan RMB
- Onder oud verbintenissenrecht: ruimere rol voor RMB, in die zin dat ook soms besloten werd tot RMB wanneer een contractspartij de nakoming van een verbintenis bleef eisen, ondanks grondige wijziging omstandigheden (Vgl. Cass. 14 april 1994: afwijzing imprevisieer onder voorbehoud van misbruik van contractuele rechten)
- RMB en imprevisieer liggen soms dicht bij elkaar, maar blijven aparte rechtsfiguren

▪ Sujétions imprévues

- Toelichting: art. 5.74 BW doet geen afbreuk aan de leer van de onvoorziene moeilijkheden
- Vnl. relevant bij aannemingsovereenkomsten in het raam van overheidsopdrachten
- Samengevat: rechter kan besluiten tot herziening prijs wanneer de opdrachtnemer belangrijk nadeel lijdt door omstandigheden die bestonden op moment sluiten contract, maar die onbekend waren
- Grondslag:
  - Aanvankelijk dwaling
  - Kritiek: maar gaat hier niet zozeer over het voorwerp van het contract, maar eerder over moeilijkheidsgraad
  - Eerder: bijzondere toepassing imprevisieer

3. Belang en toepassingsvoorwaarden

- **Relevantie**

- Regeling van aanvullend recht, dus contractuele regeling zal (blijven) overheersen
- Zullen er meer of minder contractuele regelingen komen?

■ Toepassingsvoorwaarden

- Uitgangspunt (art. 5.74 lid 1): *Elke partij moet haar verbintenissen nakomen, ook al zou de uitvoering ervan meer bezwarend geworden zijn ofwel doordat de kostprijs van de uitvoering is gestegen, ofwel doordat de waarde van de tegenprestatie is verminderd.*
- Voorwaarden voor toepassing imprevisieel (lid 2):
  - 1° *een verandering van omstandigheden maakt de uitvoering van het contract buitensporig bezwarend, dermate dat de uitvoering ervan redelijkerwijze niet langer kan worden geëist;*
  - 2° *die verandering onvoorzienbaar was bij de contractsluiting;*
  - 3° *die verandering is ontoerekenbaar in de zin van artikel 5.225 aan de schuldenaar;*
  - 4° *de schuldenaar dit risico niet voor zijn rekening heeft genomen; en*
  - 5° *de wet noch het contract die mogelijkheid uitsluiten.*

- Impreviseleer speelt op niveau van de overeenkomst (overmacht: niveau van de verbintenis)
- Inhoudelijk aanzienlijk verschil tussen imprevisieel (omstandigheden die uitvoering contract dermate bezwaren, dermate dat uitvoering redelijkerwijze niet meer kan worden gevraagd) en overmacht (gebeurtenis die uitvoering verbintenis kennelijk onredelijk maakt)
- Wat wordt bedoeld met omstandigheden die uitvoering contract buitensporig bezwaren?
  - Lijkt sleutelbegrip te worden.
  - Toepassingen: omstandigheden die kostprijs doen toenemen. Maar ook andere factoren? Bv. louter persoonlijke omstandigheden?
- Vereisten van onvoorzienbaarheid en ontoerekenbaarheid

- Schuldenaar mag risico niet op zich hebben genomen
  - Belangrijk: imprevisieer is uiteindelijk vraag naar toewijzing risico's
  - Expliciet: op basis van clause
  - Op grond van een wettekst
  - Maar ook impliciet

- Toepassing mag niet uitgesloten zijn door de wet of het contract
  - Nood aan precisie bij redactie contract

■ Gevolgen

- Onderhandeling m.h.o. op aanpassing of beëindiging contract
- Bij mislukken of afwijzing van onderhandeling: beroep op de rechter
- Bestaat een onderhandelingsplicht tussen partijen?
- De Potter de ten Broek: Ja, heronderhandeling is jur. afdwingbaar, zodat een partij zich blootstelt aan sancties bij de weigering ervan
- Kritiek: wetgever is tegenstrijdig (Toelichting: rechter kan zaak uitstellen naar nabije datum als voorwaarde van voorafgaande onderhandeling niet is vervuld / Wettekst: rechter beslist bij afwijzing of mislukking van onderhandeling)
- Er lijkt geen juridische basis te bestaan voor onderhandelingsplicht

- Partijen moeten verbintenissen blijven nakomen tijdens de heronderhandelingen
- Ruime beoordelingsmarge voor de feitenrechter:
  - Kan keuze maken tussen aanpassing en beëindiging van het contract
  - Heeft wijzigingsbevoegdheid, waardoor contract in overeenstemming gebracht wordt met wat partijen redelijkerwijze zouden overeengekomen zijn op moment sluiten contract indien zijn op dat moment al kennis zouden hebben gehad van die elementen
  - Nood aan terughoudendheid: doelstelling blijft het respect voor de economie van het contract

4. Besluit

- *The proof of the pudding is in the eating.*
- Zowel toepassingsvoorwaarden, als afbakening van de taak van de rechter, roepen veel vragen op.